

MARGARETA PAVELL

Om Viveca Lundströms forskning rörande menstruationssmärtor

*Viveca Lundström har genom sin forskning
kunnat avliva de myter som än i vår tid florerar
om menstruationssmärtornas orsaker. Hon har visat att
det är fråga om en överproduktion av ämnet prostaglandin som
tvingar livmodern till sammandragningar utan uppehåll.
Livmodermuskeln drabbas till sist av syrebrist,
eftersom friskt, syrsatt blod inte når fram.
Det ger upphov till smärtorna.*

Kanske är det den manliga dominansen inom medicinen som gjort att det gått långsamt fram med forskningen om den svåra menstruationssmärtan eller dysmenorrén, som den medicinska termen är. I likhet med förlossningssmärtan har den ansetts som 'naturlig', något som kvinnor måste acceptera och lära sig leva med. Ändå vet man att menstruationssmärta praktiskt taget kan förlama en kvinna en eller ett par dagar varje månad.

Många kvinnor får inte bara livmoderkramper utan ofta tillkommer också kräkningar, diarréer, svimningskänsla och frysningar.

Antikens myt har levt länge

Redan de gamla grekerna diskuterade uppkomsten av dysmenorrén. Hippokrates lanserade en teori om att smärtan berodde på en förträngning i livmoderhalsen som hindrade blodets avflöde. Hans uppfattning var seglivad och den motsades inte av att kvinnor faktiskt blev bättre för en kort tid, om livmoderhalsen vidgades med en sond. Det är ett ingrepp som förekommit i Sverige så sent som på 1940-talet.

Andra behandlingsmetoder var en bukoperation för att skära av smärtnerver samt alkoholinjektationer, som genom att vidga blodkärlen kunde minska kramperna. Huskurer har också florerat för menstruations-

smärta – från varma grytlock och sittbad, till kattsinn och värmekrus, brännvin och konjak.

Sådana behandlingsmetoder hör förhoppningsvis snart till historien. För även om menstruationsforskningen inte gått framåt med stormsteg, så har det hänt revolutionerande ting under de senaste åren.

I dag vet man att det hos många kvinnor är en onaturligt hög bildning av s k prostaglandiner, som tvingar livmodern till smärt samma sammandragningar.

Till skillnad från förlossningsvärkar sker dessa sammandragningar utan uppehåll. De täta sammandragningarna hejdar blodtillförseln till livmodermuskulaturen. Resultatet blir den svåra och mycket speciella smärtan som uppstår i en kroppsdel som inte får tillräckligt med friskt syrsatt blod.

Nytt läkemedel ger hjälp

En förutsättning för dysmenorré är att ägglossning ägt rum. Först då ökar nämligen prostaglandinerna. Därför kan nästan alla få bot genom p-piller.

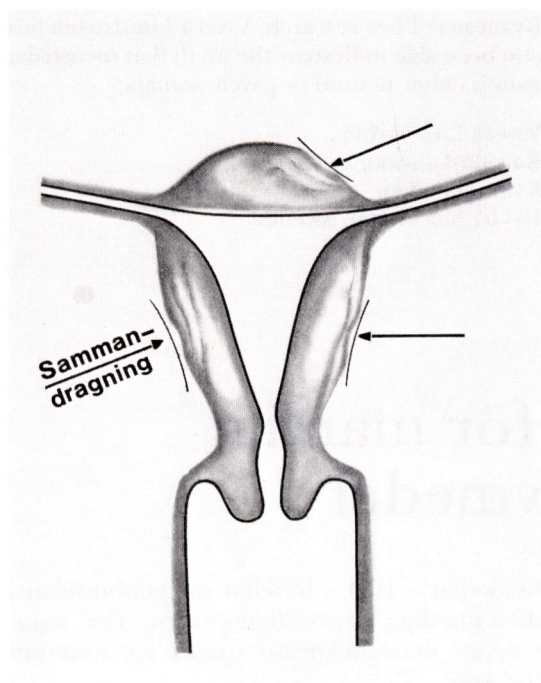
Men nu finns också ett nytt preparat, Naprosyn, som ger hjälp i cirka 70 % av fallen. Det är en s k prostaglandinhämmare – alltså med egenskapen att hämma bildningen av prostaglandin – som länge varit i bruk som ett verksamt medel mot reumatism.

Det berättar en av Sveriges främsta exper-

ter på menstruationssmärtor, docent Viveca Lundström. Hon är biträdande överläkare vid kvinnokliniken vid Karolinska sjukhuset i Stockholm och disputerade 1977 med en avhandling om *Prostaglandinernas roll vid primär dysmenorré* (primär betyder i sammanhanget att smärtan inte beror på något kroppsligt fel).

Vad är då prostaglandiner för något?

Prostaglandiner är ämnen av hormonkaraktär, som utgörs av omättade fettsyror. De produceras av kroppen själv och finns hos både kvinnor och män. Hos kvinnan har prostaglandinerna en viktig uppgift. De stimulerar livmodermuskulaturen till sammandragningar, som är nödvändiga för att livmodern skall kunna stöta ut den förtjockade slemhinna som bildas speciellt för

Teckning: Inga Landahl-Norlander

att ta emot och bevara det befruktade ägget. Det är ju detta som händer vid menstruationen. Prostaglandinernas förmåga att åstadkomma sammandragningar i olika organ används fö också för att framkalla aborter. Man har länge vetat att prostaglandinerna är inblandade i infallationer vid ledgångsreumatism och att reumatiker kunnat få god hjälp genom preparat som hindrar bildningen av detta ämne.

Svalt intresse hos forskarna

En engelsk forskare lade redan 1953 fram ett intressant rön: han hade märkt att kvinnor som behandlades med prostaglandinhämmare mot reumatism, som en bieffekt också blev av med sina menstruationssmärtor. Några år senare kunde en annan forskare berätta att han funnit ovanligt höga halter av prostaglandin i livmoderns slemhinna under menstruationen. Men betecknande nog för det svala intresse som forskarna alltid ägnat kvinnornas menstruationssmärtor, skulle det dröja ungefär tjugo år innan man började sätta in dessa viktiga uppgifter i deras sammanhang.

Viveca Lundström berättar att hon själv gjort en undersökning av livmodersslemhinnan på två grupper kvinnor – den ena med smärter, den andra utan. Hon fann att gruppen med svåra smärter hade betydligt högre halter prostaglandin än kontrollgruppen. Det ledde till att hon på försök började behandla sina patienter med de prostaglandinhämmare, som dittills bara använts mot reumatism.

En dramatisk förbättring ägde rum för de här kvinnorna.

Den mest utsatta gruppen är kvinnor mellan 14 och 25 år. Man beräknar att 10% av tonårsflickorna har så svåra smärter att de tvingas sjukskriva sig varje månad.

Det är viktigt, menar Viveca Lundström, att denna grupp får riktig hjälp genom skolhälsovården. Mödrarna måste också upplysas, så att de kan hjälpa sina döttrar.

'Mens gör ont – men du vänjer dig', sade man kanske i våra mödrars ungdom. Men det är ingenting som vi skall behöva höra i dag.

Hur förhåller det sig då med de tröstande orden: 'Det går över när du får barn'?

Ja, de flesta slipper de svåra smärtorna efter sin första förlossning. Det tror man beror på att kärlvidden ökar i samband med graviditeten och att förändringarna blir bestående. Man vet också att en del smärtner utmed livmoderhalsen förstörs vid förlossningen. Det kan bidra till lättnaden.

Menstruationssmärter är inte psykosomatiska

Viveca Lundström ställer sig mycket undrande till att det dröjt så länge, innan den medicinska forskningen tagit kvinnornas besvär på allvar.

– En käpp i hjulet har säkert varit den ännu under min studietid förhärskande uppfattningen att menstruationssmärter varit en psykosomatisk – 'inbillad' – åkomma. Man stödde sig på teorier som talade om menstruationssmärtorna som ett tecken på att kvinnorna förnekade sin kvinnlighet. 'Pojkflickor' skulle ha varit speciellt utsatta. Man menade också att smärtan var ett uttryck för den sorg som livmodern kände över utebliven befruktning!

Men att menstruationssmärter inte är inbillade eller framkallas av psykiska konflik-

ter bevisas bäst av att nästan alla kvinnor blir botade av de nya medicinerna.

Artikeln, som något omarbetats av redaktionen, är tidigare publicerad i ICA-kuriren.

LITTERATUR

Lundström, Viveca, *The Role of Prostaglandins in Primary Dysmenorrhea*. Biochemical, pathophysiological and clinical aspects. Dissertation. Stockholm, 1977.

Lundström, Viveca, 'Behandling av primär dysmenoré med prostaglandinsyntethämmare', *Läkartidningen*, nr 8, 1979.

SUMMARY

Margareta Pavell writes about Viveca Lundström's research into the causes of menstrual cramps and pains. Her study shows that the pains are a result of an over-production of a substance produced in the body called prostaglandin. This substance causes the uterus to incessantly contract which prevents fresh, oxygen-filled blood from reaching the muscles in the womb. This in turn results in menstrual cramps. The pains can be successfully counteracted by medicine preventing this over-production of prostaglandin. By means of her research, Viveca Lundström has also been able to destroy the myth that menstrual pain is either natural or psychosomatic.

Viveca Lundström
Karolinska sjukhuset
Kvinnokliniken
104 01 Stockholm, Sweden